

84(2p = Балк)

Д 427

Джуртубайланы
Хыйса

УЛАКЪЛА КИТАБЫ

ДЖУРТУБАЙЛАНЫ
ХЫЙСА

УЛАКЪЛА
КИТАБЫ

ЭНИҚЛЕУЛЕ

С 20079

НАЛЬЧИК - ЭЛЬБРУС - 2000

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
(НАЦИОНАЛЬНАЯ) БИОТЕКА
Кабардино-Балкарской Республики
г. Нальчик, ул. Ногмова, 42

⑤ 3000/2
407

АСТЫҒА ЖАҒАНА

4702100200-064
ДжМ125(03)-2000 54-2000

ISBN 5-7680-1565-5

© Джургубайланы Х. Ч., 2000

КИМ КЪАЛАЙ
ЖАЗАР ЭДИ

БАБАЛАНЫ ИБРАХИМ

78-чи НАЗМУ

(Лирика назму поэмадан)

Критигиме

Сёзюм, кёкча, кимге да ачыкъ...
Эрттенлик кёрюнеди чууакъ.
Жол узакъды, кырдыг'а — ачы
Деп, жарсымай жортады улакъ.

Жюнчюгю да кюнде жылтырай,
Сызгадап ётерге тебиреди.
Кёпюрчюк бла бара тургъанлай,
Бир башха улакъгъа тюбеди.

Бир бирге жандырып кёзлерин,
Экиси да: «Жол бер!» — деди.
Ырахын улакъла кеслерин
Текелеми сунган эдиле?!

Тийрени сейирге къаратып,
Шо ёшюн урушха жетдиле.
Бир бирге хурметлик амалтын
Ажымлы жоюлуп кетдиле.

Энди мен да — хауле парийни
Юргенин эшитип, жол ташламам,
Улакълача — уруп бир бирни —
Жагъылсакъ да къая ташлагъа.

Да уллу, не гитче намысын
Кёре билмей, алай жашагъан,
Эсде тут улакъла назмусун —
Кёпюрден энишге ташайгъан!

МАГОМЕТ МОКЪА

АКЪ УЛАКЪГЪА ЗИКІР

Не эркин эсе да бу дуння,
Биреуге, жангы чурукъча, тар...
Акъ улакъ кирген эди ойнай
Кёпюрге, кёпюр тюбю уа — жар.

Тюз кёпюр ортасына жетгенлей,
Аллына къара улакъ чыкъды,
Мюйюзю бла бир сермегенлей,
Акъ улакъны кёпюрден жыкъды.

Бурулады бу дуня чархы,
Къууанч, бушуу ауазла да чыгъа.
Акъ улакъны алып кетди ырхы.
Ай, харип, замансыз ачыгъан!

Ол къара улагъ'а, ол бетсиз,
Къачып, къутулуп кетди таулагъа.
Жюз жылны жашаса да ол хурметсиз,
Мен аны къошалмам саулагъа.

Акъ улакъ ёлдю эсе да, акълай
Къалды ниети, билеме мен.
Къадар, андан кыйынлыкъдан сакъла,
Огъурлулукъгъа кюч бер. Амин!

АЛИ БАЙЗУЛЛА

МУДАХ ЭСГЕРИУ

Мен жырама къарлы аулакъны,
Жюрегим ачыудан эзиле.
Акъ улакъ бла къара улакъны
Тюбешген кюнлери эсимде.

Туугъанлы бери да келдиле
Даулаша, бир бирге эрише.
Ахырда жоюлуп кетдиле,
Гладиаторлача — сермешде!

О, аны эшитге эд жауум!
Ол бууакъ кюз арты ингирде
Башланган эд желни жилауу
Гюрхожан агъачны ичинде.

Хар кимни заманны къурч чархы
Ууатады, малтайды аман,
5000413 чакълы
Такъыйкъа жашасанг да, ийнан!

Еддюле эсе да улакъла,
Кёгерелле нарат бутакъла.
Биз ёлсек да боллукъду алай:
Къыш — къышлай, ма жазла уа —
жазлай.

Жашауну бийлесе да туман,
Шо керти да адам эсем мен
Ол къара улакъны унутмам,
Акъ улакъ да кетмез эсимден!

СОЗАЙЛАНЫ АХМАТ

ЖАЗ. УЛАҚЪЛА. ГИТАРА...

Шош ингир. Аяз...

Жаз.

Къанкъаз ауаз.—

Жырлайды жаз!

Туугъан элим жулдузланы эмеди.

Жемишли тахтадан сюрюу элге энеди.
Энедиле тууарла,
Къойла...
Иелери, къууана,
Чыгъадыла алларына.
Энедиле ёгюзле,
Ёкюре,
Кёзлеринде — ёмюрле,
Ётедиле, кёпюрден...
Улакъларым а келмедиле.
Тар кёпюрде тутушдула,
Бир бирине дерт тутханча.
Жоюлдула, кетдиле,
Кетдиле,
Жулдуз учханча...

Кетдиле...

Суу жагъада элгенген
Терекле
Къалдыла, мудах къызлача,
Сынсый, гитара къыллача...
Мудах аяз
Сагъышлы бетими сылайды.
Кёзлерими гюллери жиляйдыла,
Жнляйдыла,
Эрий, эрий.
Чирик кёлча мудах кёзлерим.
Жилямукълары агъа...

Арыгъан бармакъларым,
Сокъур киштиклекча, сынсый,
Гунч болгъан улакъланы —
Тас болгъан къууанчланы —
Излейдиле, излейдиле
Гитараны къылларында...

Сынсыйды гитара...

Сынсыйды къарт парийим...

Сынсыйды Акъ-суу...

Сынсыйбыз...

БЕППАЙЛАНЫ МУТАЛИП

УЛАҚЪЛА

Акъ
Улакъ
Макъырды.
Арыкъ улакъ.
Жазыкъ улакъ.

Тентирей барама,
Кёзлериме жырларымдан тагъылып.
Къалгъанма, жырымы жияй.

(Сиз а

макъамча сезесиз

Ол жияуну,
Ол сарнаууну!)

О, жарлы жан!

Сени азабынги кёрсе,

Зынгырдар эдиле санлары

• Виктор Хараны!

Жырчыны кесилген къоллары

излер эдиле

Гитараны.

Алай юздюрдюле,

Алай юздюрдюле,

юздюрдюле малгъунла

Жырчыны къолларын...

Кесим къалгъанма...

Къыйын кюнде болуучу эдик,

Болуучу эдик

Бир бирге таянчакъ:

Кязим, Пушкин, Лорка,

Поль Верлен,

Исикава Такубоку,

Жагъафар Токумаев,

Мен.

Алай бюгюн а жокъду

аладан да

хайыр...

О, улагъым!..

О, тар кёпюрле ишлеучю мурдарла!

Билеме мен:

Ма бюгюн да

Ёледи

Башха улакъ,

Къашха улакь,
Башха къолда,
Бюгюн,
Башха улакь...

*(Москва — БАМ — Алтай — Псынадаха —
Нальчик — Яникой, 1976—1995 жж.)*

С 20879

АБДУЛЛАХ БЕГИЙ УЛЛУ

УЛАКЪЛА КЮЙЮ

I

Тангла атадыла жарыкъ,
Жашау а — жарсыулу!
Улакъларым жоюлгъанлы
Къойдум ашны-сууну...

2 Заказ № 400

17 ГОСИ ДАРСТЫР ИМЪЧ
(НАЦИОНАЛЬНАЯ) БИР ОТЕКА
Кабардино-Балкарской Республики
г. Ногмова, 42

II

Ырмах болуп чыкъсам тангига,
бёрю болуп, улуп,
кёл этдиредиле манга:
«Унут да кьой! Унут!»

Ол кюмюштюк улакъланы
къалай унутайым?
Къубултуучумча аланы —
кимни къубудтайым?

«Кюмюштюкле» угъай,
сырма
алтын эдигиз сиз.
Сарна, Сукан сууум, сарна,
болуп къалдынг ёксюз!

Кёл этдирсем да кесиме
кесим: «Чыда! Кётюр!» —
турады кетмей кёзюмде
ол хужулукъ кёпюр.

«Къар юзюледи чууакъда»...
«Хата чыгъар аздан»...
Кетип къалгъансыз узакъгъа,
бери къайытмаздан.

Сиз отлаучу жайлыкъланы
хансын жырмас жилиян.
Татмассыз энди сиз аны...
Жиля, назмум,
жиля!

Нечик къара кюнле келди,
Жарлы жүрек, санга!
Ненча ахшы мурат ёлдю..
Сарна, назмум,
сарна!

МУРАДИН ӘЛМЕЗ

АГЪАЧ КЕПЮРНЮ ЖАРСЫУУ

Мен бурун ишленген кепюр,
Тийсин деп хайырым халкъға,
Ачы кюнлени да кёрдюм,
Хайырымы озуп хатам.

Салкъын ингир... Жигейлери
Да къалтырай ууакъ-ууакъ,
Тюз ортама жете келип,
тюбсшдиле эки улакъ.

Ангыламай бир бири тилин,
(кимни къаргъышлары жетди?)
бири суугъа атып бирин,
кеси да ызындан кетди.

Ала суугъа кѣмюлгенде —
унуталмазма ъмюрде! —
къалай ачы бушуу этдим.
Хата менде эди, менде!

Кеси кесими кенг сунуп
турсам да — тар эди эним.
Андан эсе Басхан сууу
алып кетге эди мени!

Мен бурун ишленген кѣпюр,
тийсин деп хайырым халкъгъа,
ачы кюнлени да кѣрдюм,
хайырымы озуп хатам...

МАГОМЕТ ГЕККИ

Туугъан жерим... Эл-журтум... Энтта келеме,
Сени тансыкълай. Хауангдан эсиреме!
Сыйрагча бир тар кёпюрчюк бла ётеме,
Эки улакъны таурухун эсгереме.

Къадар не къадар кыйыплыкъ сынатады!
Жарлы эчкини улакъгъа сарнатады:

Эки улакъны кѣпюрде тубетеди,
Онглайды онглу онгсузну, тюп этеди!

Басхан таулагъа аязалмай къарайма.
Шо неди жашау дегенинг? Бошду, бошду!
Эски тизгинни мен дуача къатлайма:
«Остались от козлика ножки да рожки...»

АХМАТЛАНЫ САФАРИЯТ

АЙ МАҚЪАМЫ

Кече. Аяз ура кьулакчыкьдан...
Кёк жулдузлуду, жер а — жулдузсузду.
Жарсыйма мен ёлген улакчыкьгьа,
Бетховен, чал атам да, жукьусузду.

Кёзкёрмеде, узакъ кыралында,
Ол, олтуруп, ашыкмайн согъады.
Аны «Ай макъамы» манга саугъады.
Улакъ ёлюп, кюнюм кыаралгъанда.

Ийнаныгъыз, айтама кыаргъанып,
Керти сюймеклик — ол, тенгизча, кенгди.
Ёле туруп улакъ макъыргъаны
Бетховенни «Ай макъамына» тенгди.

Акъ жулдузчугъум, эсимде кыалдынг,
Жашлай кетдинг, сейир жашаудан кыанмай.

(Тюзюн айтсам а — олмуду кыайгъым?
Биреуленнге мен бюгюн «Ай макъамма»!)

ТАБАКЪСОЙЛАНЫ МУХТАР

* * *

Мен жууаш улакъ эдим,
Къарча, чыммакъ акъ эдим,
Гюняхдан узакъ эдим,
Къууанч эдим неме,
Жубанч эдим тийреге.

Ол улагъ'а башха эди,
Баям, эртте шашхан эди,—
Ёз юйюнден къачхан эди...
Уруш эди билгени,
Тюйюш эди билгени.

«Текеме! — деп,— эрме! — деп,—
Акъ улакъны эрлайын
Тенг этерме жер бла»,— деп,

Ол гяуур, харам урлукъ,
Аллымы сакълап туруп,
Жангыз бир кере уруп,
Кёпюрден жибергенде,
Кёмеуюлге кёмгенде,

Кязим хажн кёрген эди,
«Жарлы улакъ»,— деген эди,—
Сен кимге не этген эдинг?..»
Оу болду кюнюнг!
Шау болду кюнюнг!

Аллах, сен да тепмединг,
Бир болушлукъ этмединг,
Не уа, сен да кефми эдинг
Ол кюннге къарап?
Ол кюннге къарап...

ЖЮГЕНИ
ЮЗЮЛГЕН
ПОЭЗИЯ

ДУНИЯЛЫКЪ

Мен узакъгъа барып, къайтып келеме,
Жерлени, сакъ желлени да кёреме.
Къайда да юйге тансыкъдан ёлеме.
Жашчыгъым жилянды,
Къатыным жырлайды.

Жашчыгъым жырлайды,
Къатыным жиляйды...

Тёппеланы А.

Мен узакъгъа барып, къайтып келеме,
Юйюмде бир сейирликке кёреме:
Жашчыгъым жиляйды, аралып,—
Къатыным жырлайды, таралып!

Терк окъуна жылытама ашчыгъын,
Тоюп, жырлап тебирейди жашчыгъым.
Алай, бу дуняны болгъа эди арты —
Энди аяусуз жиляйды къатын.

Билмей къалдым, не хадагъа этерге,
Бу экисин бир халгъа келтирирге.
Къыйын сагъышларымдан, табу, аздым,
Аны юсюнден назму жаздым.

Къатыным бла жашчыгъыма окъудум,
Не айтырла деп, сакълап турдум...
«Сол аягъынг бламы жаздынг?» — дедиле
Экиси да, сора — бирча кюдюле.

ТЫНЧ ИШ

Қъара сют кәрмегенме,
Қъара қъар кәрмегенме,
Акъ қъан кәрмегенме,
Акъ қъурум кәрмегенме...

Макытланы Сифар

Башха фахмунг жокъ эсс,
Назму жазаргъа кириш.
Ма мен поэт кибикиме —
Кәрмедим андан тынч иш.

Бек тынч ишчикди! Келир
Ол кимни да қъолундан.
Бирин онгундан айтсанг,
Бирин серме солундан:

«Мен сууукъ қъар кәргенме,
Кәрмегенме жылы қъар,
Мен қъызыл қъан кәргенме,
Кәрмегенме жашил қъан.

Қъара қъурум кәргенме,
Кәрмегенме акъ қъурум...»
Хар ким билген затны жаз,
Этмезча санга чурум.

Қюннге бир эки-юч минг
Аллай тизгинчик жазсанг,
Қитапланы бир-бири
Ызындан сен чығарсанг,—

Ахшы болуп кьолайынг,
Сен тынч гыржын ашарса,
«Халкь поэтге» саналып,
Зауукь этип жашарса.

КИШИЛЕ БЛА ТИШИЛЕ

Санга кѣзюп кѣратмай
Озалманды бир тиши...

Менме деген тишиле
Ызынгдан болгъанларын,
Менме деген кишиле
Манга бел буугъанларын...

Зумикѣуланы Танзиля

Жаратып, кѣз атханда
Менме деген кишиге,
Манга кѣжау турдула
Бир да кѣалмай тишиле.

Їтдюреме кюлени
Мен, кѣашларымы тюйюп:
Мингле бла — кюндешликле,
Бир тюйюл, эки тюйюл!

Аллах, уллуду кючюнг,
Сейирдиле ишлеринг!
Барды ма чибинлени
Окѣуна тишилери!

Барды ма тишилери
Итлени, киштиклени...
Бу ачы оюм таза
Шашдырып кѣояд мени.

Тѣзюп болмай, юйюмден
Ташладым киштигим.
Кече жукѣлаялмайма:
Эсимде — тишилиги.

Мен жукъларгъа жатханлай,
Кесин атады санга,
Къуу тѣшекде биргенге
Жатып чыгъады тангнга.

Қалмады менде тѣзюм,
Алай, сен да сакъ бол бек:
Бел бууупдула манга
«Эрме!» деген бир бѣлек.

НЕДЕДИ ИШ?

Тийреге къарадым, чыгъып бир кезге
Алай энчи жукъ эслемедим мында.

Ала ҫа илинелле жютю кёзге,
Аллай кёзле бар кёреем Къайсында...

Кёзлерим шо Къайсынны кёзлерича
Болгъунчу кюреширге мен антлыма...

Гуртуланы Салих

Къайсыннга поэзия болгъанды
Чегемни ташы, сууу, жели...
Жюрегим умутладан толгъанды:
Мен да Чегем ауузуна келдим.

Хар тамашалыкъ затны кёрюрча,
Кёзлюкле салып чыкъдым, жырлай.
Шо Къайсынны ол эки кёзюча
Энттадамы кёрмем? — деп. Алай:

Тик къая башларына чыгъама,
Аладан энеме ёзеннге,
Амалсыз ары-бери чабама —
Бир зат илинсе ҫа кёзюнге!

Дагъы кеси кесимден тюнгюлмей
Турдум, эшитгинчи мен бедиш:
Салих, иш кёзлерингде туююдю,
Аллах берген фахмудады иш.

ИТИНИУ

Мен хар назму жазгъандан,
Не ёр эсе да жолум,
Тууама жап-жангыдан
Ахмат Созаев болуп.

Созайланы Ахмат

Мен, бир тап амал табып,
Къарт болмайын турама.
Кюн сайын назму жазып,
Жап-жангыдан тууама.

Алай, ёр болду жолум,
Жангылычлыкъ этгенме,
Ахмат Созаев болуп
Туугъандан эрикгенме.

Ауруйду башым, къолум,
Минг назму жаздым, баям.
Бир да тууалмай къалдым
Мен болуп Омар Хайям!

Бошду назму жазыу деп,
Поэмагъа киришдим,
Танг атхынчыннга терлеп,
Аямайын кюрешдим.

Жазыкъсырмады къадар!
Таза арыдым, талдым,
Алай, кюзгюге къарап,
Мен кесими таныдым.

АЧЫ СЁЗЛЮ ЖИЛЯН

Жилян кѡабын алыша да,
Ол жилянлай кѡалады.
Тишлери тюшюп кѡалса да,
Сёзю ачы кѡабады.

Уяланы Оюс

Бир кюн аллыма жилян чыкѡды да,
Ачы сёзлери бла шишледн.
Турмай жашыра бир затчыкѡны да:
«Фахмусуз поэтсе сен!» — деди.

Анга уа кѡайсы поэт тѡзгенди?
Башын эздим, кѡоймадым аяп...
Сѡлешген жилян да ким кѡргенди?!
«Чал жауунумдан» чыкѡды, баям.

БИР МАДАР ЭТИГИЗ!

Сени излей, болдум арыкъ...

Али Байзулла

Барыр жолуму билмей,
Сени миңг жолда излей,
Къалай азгъанма, къалай...

Уяланы Оюс

Бу ишни кѣрюп, отдан
Кийгенме кѣлек:
Бир къауум назмучубуз
Азгъанды халек.

Ма, кѣр Оюснуг: ётер
Ийне тешикден.
Къарыусуздан, чыгъалмай
Къалды эшикге.

Оюсдан
 мажалыракъ
Болса да Алий,
Жаратмайма бир да мен
Аны да халин.

Кѣзлеринде — мудахлыкъ,
Саз болуп — бети,
Жокъду юсюнде къаргъа
Къабарча эти.

— Не болгъанды былагъа,
Азарча былай?

— Къыз излей чыкъгъандыла,
Нарт Алауганлай ¹.

Эки минг жолну ётдю
Оюс, кыдырып.
Бир кечени жатмады
Тоюп быдыры.

Ёрлегенди Алий да
Экинчи мингнге...
Не кыйынды — къанынга
Сюймеклик сингген!

Не кыйын жазыу жазды
Былагъа къадар...
Тиширула! Этигиз
Былагъа мадар!

¹ Нарт Алауган, къатын излей чыгып, эмсеген кызыны тапхынчы, жолоучулукъда эки темир чурукъ таууханды. Азгъанындан-къалгъанындан хапар жокъду.

ДАРВИННИ ЖАНГЫЛЫЧЫ

Бизми туудукъ маймулладан?
Маймулламы бизден туудула?..

Магомет Гекки

Мен жаш заманымда, алып школдан,
Бир китапда сейир зат окъугъанма:
«Адам улу туугъанды маймулдан...»
Кёзлериме ийнанмайын къалгъанма!

Мен ауара болуп турдум кёп жылланы,
Чачалмай къайгъымы сыра, чагъыр да.
Къатын алыргъа болмай жашадым,
Къоркъуп: маймул бала туууп къалыр да!

Къоркъсам да бек, юйдегили болуп,
Тогъуз айны ахым кетип турду.
Ахырында, муратларым толуп,
Бир алакат адам бала тууду.

Ол Дарвиннге уа — сау болгъан болса —
Айтыр эдим: «Кетмез айып алгъанса!»
...Мыйыкъланы мылы этсин боза!
Тарт, зауаллы Гекки! Жаша, Гекки! Адамса!

ЖЮГЕНИ ЮЗЮЛГЕН ПОЭТ

Мен кьарт туйюлме алыкъа,
алай
Тыпчылыкъ таба чакъырады жюрегим.
Хар муратым да алда тургъанлай.
Нек эсе да юзюлгенди жюгеним.

Додулары Аскер

Арт заманда аманыма кьалгъанма:
Кюн сайын кыйнайды бауурум,
Тюз кьабыргъамы жерге салгъан бла,
Ачытып тебирейди жауурум.

Бир да мардасыз-чексиз азгъанма,
Чюй кирип, ахсайды аягъым.
Шо бу назмуну кючден жазгъанма,
Къаламны туталмай туягъым!

БИР ТУТДУРМАЙ КЪОЙДУ КЕСИН

Поэзия айдан эннген сунама...

Мусукаланы Сакинат

«Поэзия мында болурму?» — деп,
Китап кибигими тинтип, излеп,
Табалмай къалгъанда, жол кёл алгъанма.

Алай, не кенг, узакъ аулакълада,
Не таулада, терен къулакълада
Аны ызын да тапмайын къалгъанма.

Жерде табар муратымдан суууп,
Поэзия Айдан келлик сунуп,
Къарайма жулдузлу кёкге. Чууакъды...

Айда эсе, къайда эсе да ол,
Табалмайын къалды бери бир жол...
Не да болсун, менден бир бек узакъды!

БАШЛАРЫ

КИМ ҚЪАЛАЙ ЖАЗАР ЭДИ

<i>Бабаланы Ибрахим. 78-чи назму</i>	4
<i>Магомет Мокъа. Акъ улакъгъа зикир</i>	6
<i>Али Байзулла. Мудах эсгериу</i>	8
<i>Созайланы Ахмат. Жаз. Улакъла. Гитара</i>	10
<i>Беппайланы Муталип. Улакъла</i>	13
<i>Абдуллах Бегий улу. Улакъла кюйю</i>	17
<i>Мурадин Елмез. Агъач кепюрюю жарсыуу</i>	20
<i>Магомет Гекки. «Туугъан жерим... Эл-журтум...»</i>	22
<i>Ахматланы Сафарият. Ай макъамы</i>	24
<i>Табакъсойланы Мухтар. «Мен жууаш улакъ эдим...»</i>	26

ЖЮГЕНИ ЮЗЮЛГЕН ПОЭЗИЯ

Дуниялыкъ	29
Тынч иш	30
Кишиле бла Тишиле	32
Недеди иш?	34
Итиниу	35
Ачы сёзлю жияяп	36
Бир мадар этигиз	37
Дарвинни жангылычы	39
Жюгени юзюлген поэт	40
Бир тутдурмай кьойду кесип	41

Литературно-художественное издание

Джуртубаев Хыйса Чиппаевич

РЕЗВЫЕ КОЗЛЯТА

Пародии

На балкарском языке

Редактор *М. Х. Табаксоев*

Художник-редактор *Ю. М. Алиев*

Технический редактор *Л. Д. Жарашуева*

Корректор *М. Я. Гузиева*

ЛКБ № 6 от 01.10.96

Сдано в набор 05.10.2000. Подписано к печати 09.11.2000.
Формат 70×90¹/₃₂. Бумага офсетная № 1. Гарнитура
литературная. Печать высокая. Усл. печ. л. 1,61.

Уч.-изд. л. 1,02. Тираж 500 экз. Заказ № 400

Издательство «Эльбрус»

Нальчик, ул. Адмирала Головки, 6

Полиграфкомбинат им. Революции 1905 года

Мишинформпечати КБР

Нальчик, пр. Ленина, 33

Джуртубаев Х. Ч.

Дж Резвые козлята. Пародии.— Нальчик:
Эльбрус, 2000.—44 с.

ISBN 5-7680-1565-5

Первая поэтическая книга Хысы Джуртубаева одновременно является и первым отдельным изданием литературных пародий на балкарском языке.

Мастерское владение художественным словом и высокий профессионализм позволили автору создать оригинальные произведения этого непростого жанра.

Дж $\frac{4702100200-064}{M125(03)-2000}$ 54-2000